

Kohti uutta eurooppalaista järjestelmää? Kehityssuuntia ja ongelmia*

MAX JAKOBSON

ABSTRACT

Towards a New Order in Europe? Evaluating Trends and Problems

The international community of political scientists and political commentators has been severely chastened by its collective failure to foresee the profound changes that have shaken the world in late 1980s and early 1990s. We have been blinded by the facade of the totalitarian power structures in the Soviet Union and Eastern Europe. We counted missiles but discounted the message of people like Lech Wałęsa, Andrei Sakharov, and Václav Havel. Most important of all was our failure to see the impact of the microelectronic revolution.

In 1975, the underlining philosophy of the Final Act of the CSCE was the peaceful coexistence between the two different economic and social systems. 15 years later, the Charter of Paris places the rights of individuals in the forefront. Democracy and the market economy are declared to be the only acceptable systems for the participating nations. Not cooperation between governments, but rather »the free will of the individual forms the basis for successful economic and social development».

Jokaisen suuren sodan jälkeen voittajavaltiot vaativat oikeutta pystyttää uuden kansainvälisen järjestelmän, jossa niillä itsellään on johtava asema: Napoleonin jälkeen syntyi Pyhä Allianssi, ensimmäisen maailmansodan jälkeen Kansainliitto, toisen maailmansodan jälkeen Yhdistyneet Kansakunnat.

Entä nyt, tilanteessa jossa taakse jäänyt konflikti oli kylmä sota, maailmanlaajuinen kamppailu kahden poliittisen ja taloudellisen järjestelmän välillä — kamppailu, jonka seuraukset ovat olleet yhtä syviä kuin minkä tahansa lähihistorian aikaisen sotilaallisen konfliktin.

Jälleen kerran voittajavaltiot ovat julistaneet uuden maailmanjärjestelmän syntyneeksi. Tällä kertaa voittajat kuuluvat seitsemän johtavan läntisen teollisuusvaltion järjestöön (G7), joka Lon-

toon huippukokouksessaan heinäkuussa 1991 jakesi YK:lle ja muille kansainvälisille järjestöille ohjeita siitä, kuinka maailma tulee tehdä turvallisiksi demokratialle ja markkinataloudelle.

Koska G7:n jäsenvaltiot muodostavat puolet koko maailmantaloudesta, niiden lausunnoilla on suuri painoarvo kansainvälisessä järjestelmässä. Siitä huolimatta tarvitaan tiettyä skeptisismää — siksi myös kysymysmerkki tämän kirjoituksen otsikossa. Muutoksen voimat eivät ole vielä kulu-neet loppuun; vakaantunut tilanne Euroopassa ei ole vielä näköpiirissä. Kommunistivallan äkillinen mureneminen Neuvostoliitossa on jälleen kerran syössyt maailman sekasorron tilaan. Nykytilanne tuo mieleeni Benjamin Disraelin reaktion yhdistyneen Saksan syntyyn vuonna 1871:

»Yksikään niistä ulkoasiainhallinnon periaatteista, jotka valtiomiehemme hyväksyivät vielä kuusi kuukautta sitten, ei enää päde. Kaikki diplomaattiset perinteet on pyyhkäisty pois. On syntynyt uusi maailma, uusia voimia, uusia ja tunte-

* Esitelmä symposiumissa »Beyond the European Community», Graduate Institute of International Studies, Geneva, 15.—17.09.1991. Englannin kielestä suomentanut Pertti Aho-nen, M.A.

mattomia päämääriä ja vaaroja . . .»

Näissä olosuhteissa politiikan tutkijoiden ja tarkkailijoiden kansainvälinen yhteisö suhtautuu tulevaisuuteen ymmärrettävän varovaisesti. Alan ammattilaisten innokkuutta on hillinnyt heidän kyvyttömyytensä ennustaa niitä syviä muutoksia, jotka ravistelivat maailmaa 1980-luvun loppupuoliskolla. Jokaista vanhan järjestelmän kuolinkouristusta tervehtivät epäuskoisen hämmästyksen huudot: Uskomatonta! Mahdotonta! Yksikään meistä diplomaateista, toimittajista, tutkijoista tai vakoilijoista ei pystynyt vetämään oikeita johtopäätöksiä saatavilla olleesta laajasta lähteaineistosta. Yksikään hallitus ei voi väittää aavistaneensa eikä varsinkaan ohjanneensa tai hallinneensa tapahtunutta muutosta. Poliittiset johtajat ovat pikemminkin kieltäytyneet uskomasta näkemiään tapahtumia.

Ennen kuin yritämme uudelleen katsoa tulevaisuuteen, lienee hyödyllistä analysoida tähän lyhytnäköisyyteen johtaneita syitä. Totalitaaristen valtarakennelmien näennäinen vahvuus selvästikin sokaisi meidät: uskoimme näiden rakenteiden olevan haavoittamattomia. Kunnioitimme pelonsekaisesti supervaltojen sotilaallista voimaa arvioimatta sotakoneiston laajempaa sosiaalista ja taloudellista taustaa. Laskimme ohjuksia, mutta emme ottaneet huomioon sanomaa, jota levittivät kylmän sodan todelliset voittajat — Lech Wałęsan, Andrei Saharovin ja Václav Havelin kaltaiset ihmiset. Aliarvioimme kansallistunteen elinvoimaisuuden; emme uskoneet, että se osoittautuisi ideologista sitoutumista vahvemmaksi. Niin sanottuihin sodanjälkeisen *status quon* poliittisiin realiteetteihin alistuneina emme ymmärtäneet ajoissa, että sukupolvenvaihdon ja nykyaikaisen tiedonvälityksen yhdistelmä aiheuttaisi poliittisen räjähdysten totalitaaristen järjestelmien sisällä.

Nähdäkseni suurin virheemme oli se, ettemme käsittäneet mikroelektronisen vallankumouksen sosiaalisia vaikutuksia. Lännessä kaikki tämä on jo vanhaa tarinaa: yksi lisäesimerkki kahden kulttuurin välisestä kuilusta. Yllättävämpää on, että Neuvostoliitto — äskettäin ilmestynyttä Neuvostoliiton ulkoministeriön raporttia lainatakseni — »vastasi hyvin hitaasti voimakkaaseen ja jatkuvaan tieteelliseen ja teknologiseen kehitykseen.» Eikö Moskovassa luettu Karl Marxia? Juuri Marxhan opetti tuotantotavan muutosten poliittisista implikaatioista. Hänen 150 vuotta vanha kirjoituksensa ensimmäisen teollisen vallankumouksen seurauksista kuulostaa ajankohtaiselta tänään.

Porvaristo, Marx kirjoitti, »on tehnyt kokonaan

toisenlaisia ihmetöitä kuin Egyptin pyramideja, Rooman vesijohtoja ja goottilaisia tuomiokirkkoja. . . . Porvaristo on, ulottamalla riistämisenä koko maailmanmarkkinoita käsittäväksi, muuttanut kaikkien maitten tuotannon ja kulutuksen kosmopoliittiseksi. . . . Ikinahat kansalliset teollisuusalat ovat joko tuhoutuneet tai joka päivä rientävät tuhoaan kohti. Niitä työntävät syrjään uudet teollisuusalat, joitten alullepaneminen on elinky-symyksenä kaikille sivistyskansoille. . . . Vanhan paikallisen ja kansallisen itsekylläisyyden ja sulkeutuneisuuden tilalle tulee kansojen kaikinpuolinen yhdysliike ja riippuvuus. . . . Porvaristo vetää . . . kaikki, alhaisimmallakin kehitystasolla olevat kansat sivistyselämän piiriin. Se pakottaa kaikki kansat omaksumaan porvarillisen tuotantotavan, elleivät ne tahdo joutua häviöön. . . . Sanalla sanoen se luo itsellensä maailman oman kuvansa mukaan.»

Muutamaa sanaa muuttamalla tästä tekstistä saa analyysin tämän hetken maailmantapahtumista. Kuten 1800-luvulla, vanha järjestelmä on murentunut, ei sotaisan ideologian tai kunnianhimoisen kansakunnan laajentumispyrkimysten takia, vaan tieteellisen ja teknologisen kehityksen tuloksena. Teknologia on voittanut ideologian. Markkinat ovat kukistaneet Marxin.

Mielestäni tämä muutoksen luonne selittää, miksi hallitukset ovat viimeisten parin kolmen vuoden aikana jatkuvasti arvioineet väärin vauhdin, jolla Euroopan pitkäaikaiset valtarakenteet ovat rapautuneet. Hallitukset eivät ole johtaneet muutosta: niiden hallinnan ulkopuolella olevat voimat ovat vetäneet niitä mukanaan.

Saksan jälleenyhdistyminen on tästä hyvä esimerkki. Se valaisee uuden maailman, uusien voimien luonnetta. Yhdistyminen ei ollut Saksan Liittotasavallan hallituksen harkitun politiikan tulosta; se ei syntynyt »veren ja raudan» ansiosta, kuten Bismarck sanoi 120 vuotta sitten, vaan D-markan vastustamattoman vetovoiman seurauksena.

On totta, että Liittotasavallan poliitikot vakuuttivat uskollisuuttaan yhdistymisen aatteelle: tietenkin Saksa yhdistyisi — jonain päivänä. Ensi vuosisadalla, ennusti entinen liittokansleri Helmut Schmidt vain vuotta ennen DDR:n romahdusta. Nykyiselle sukupolvelle nämä sanat merkitsivät samaa kuin ei koskaan. Itse asiassa Saksan Liittotasavalta oli mukautunut oikein hyvin olemassaoloonsa kahtiajakautuneessa Euroopassa. Samoin olimme me kaikki, joiden onnena oli elää jakolinjan oikealla puolella. Jopa Kansleri Helmut Kohlin marraskuussa 1989 Berliinin muurin kaa-

duttua esittämä toimintaohjelma, jota Länsi-Saksan liittolaiset kritisoivat liian rohkeana, perustui oletukselle Saksan Demokraattisen tasavallan olemassaolon jatkumisesta. Jälleenyhdistymisestä päätettiin kaduilla, ei kansliatoimistoissa.

Perinteisen valtiopolitiikan ajatusmallissa Itä-Saksan hajoaminen merkitsi täydellistä voittoa Lännelle, ehdotonta antautumista Idälle. Mutta tämä oli voitto ilman voittoparaateja. Kuka niissä olisi lopulta marssinut — yritysjohtajat, pankkiirit, insinöörit ja muut markkinatalouden sankaritko?

Marraskuun 1990 Pariisin huippukokouksessa 34:n ETYK-maan johtajat tunnustivat epäsuorasti hallitusten suhteellisen voimattomuuden Euroopan halki pyyhkivän poliittisen ja taloudellisen muutoksen keskellä. Tämä näkyy selvästi, kun vertaamme Pariisin asiakirjaa 15 vuotta sitten Helsingissä allekirjoitettuun ETYKin päätösasiakirjaan.

Helsingin asiakirja määritteli valtioiden oikeudet ja velvollisuudet. Sen perusajatuksena oli kahden erilaisen sosiaalisen järjestelmän rauhanomaisen rinnakkaiselo. Rauhaa ja tasapainoa Euroopassa tuli ylläpitää noudattamalla tiukasti toisen blokin sisäisiin asioihin sekaantumattomuuden periaatetta. Kahden leirin välisen yhteistyön tuli tapahtua hallitusten valvonnan alaisena. Ihmisoikeuksien kunnioittamista käsiteltiin humanitäaristen kysymysten vähäpätöisen otsikon alla.

15 vuotta myöhemmin allekirjoitettu Pariisin asiakirja sen sijaan tuo yksilön oikeudet etualalle. Sen mukaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen on »elintärkeä turva liiallisen vahvaa valtiovaltaa vastaan». Asiakirjan allekirjoittajat sitoutuvat »takaamaan, että jokaisella ihmisellä on oikeus turvautua tehokkaisiin vastakeinoihin, joko kansallisella tai kansainvälisellä tasolla, mitä tahansa oikeuksiensa loukkausta vastaan.» Demokratia ja markkinatalous julistetaan ainoaksi hyväksyttäväksi järjestelmäksi ETYKin jäsenvaltioille. »Yksilön vapaa tahto», ei hallitusten välinen yhteistyö, »muodostaa perustan menestyksekkäälle taloudelliselle ja sosiaaliselle kehitykselle.»

Rinnakkaiselon periaate on heitetty historian jättekoppaan, ja toisten valtioiden sisäisiin asioihin sekaantumattomuuden pyhää periaatetta on muutettu siten, että hallitukset ovat vastuussa tavasta, jolla ne kohtelevat omia kansalaisiaan. Tässä suhteessa ETYK muodostaa uuden käänteen kansainvälisessä politiikassa. Käytännössä sisä- ja ulkopoliitiikan välinen raja on aina ollut, President-

ti J.F. Kennedyn sanoja lainatakseni, »yhtä epäselvä kuin veteen piirretty viiva.» ETYK-menetely hyväksyy tämän tosiasian virallisesti. Valtioiden väliset poliittiset suhteet ovat täten — ainakin Euroopassa — vihdoin mukautumassa niihin uusiin realiteetteihin, jotka taloudellinen integraatio ja joukkotiedotuksen läpitunkeva vaikutus ovat luoneet.

Pariisin asiakirjan filosofiset juuret ulottuvat 200 vuoden taakse Immanuel Kantiin, joka ennusti, että »ikuinen rauha» syntyy silloin kun kaikki valtiot omaksuvat hallitusjärjestelmän, jossa itse kansalaiset eivätkä heidän yksinvaltaiset hallitsijansa tekevät sotaa ja rauhaa koskevat päätökset. Eurooppa on tietenkin vielä kaukana tästä ihanteellisesta tilasta. Kommunististen valtarakenteiden romahdus on paljastanut moraalisen ja fyysisen hävityksen tilan, jota kukaan ei pystynyt kuvittelemaankaan. Demokratia tuskin kehittyy Keski- ja Itä-Euroopan maita uhkaavan taloudellisen katastrofin keskellä. Euroopan, joka on juuri voitannut kahtiajaon ideologisesti ja sotilaallisesti vihamielisiin blokkeihin, uhkaa nyt jakaa taloudellisen eriarvoisuuden uusi rautaesirippu.

Tästä seuraa, että tasapainoa ja turvallisuutta Euroopassa heikentävät kansallisuuksien väliset konfliktit monikansallisissa valtioissa, kuten Neuvostoliitossa ja Jugoslaviassa, laajat valtioiden väliset muuttoliikkeet, ekologiset katastrofit tai kiistat vähemmistökansallisuuksien kohtelusta ja muista ihmisoikeuksien loukkauksista. Perinteiset kollektiivisen turvallisuuden mekanismit eivät sovellu tämäntapaisten ongelmien ratkaisuun. Tarvitaan uusia konfliktien torjunnan muotoja ja menetelmiä. Niiden tulee ulottua sotilaallista turvallisuutta pidemmälle, aina valtioiden välisiin ja sisäisiin poliittisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin suhteisiin saakka.

Euroopan suuri tehtävä 1990-luvulla on sulkea Idän ja Lännän välinen kuilu, jotta poliittinen vaaka ja taloudellinen kehitys saadaan turvattu. Pelkkä raha ei riitä tähän tehtävään. Tavoite voidaan saavuttaa vain, jos rikkaat maat sitoutuvat hankkeeseen laajalla poliittisella, taloudellisella ja sosiaalisella rintamalla.

Periaatteessa tällaisen sitoutumisen tarve on yleisesti tunnustettu. Käytännössä tähänastiset saavutukset ovat olleet vaatimattomia. Hallitusten toimintamahdollisuudet taloudellisella alalla ovat hyvin rajalliset. Nostalgit viitaukset Marshall-apuun eivät ota huomioon läntisessä maailmassa 1980-luvulla tapahtunutta laajaa asennemuutosta. Valtion varojen käyttö mittaviin avustusohjelmiin

on epäsuosittua politiikkaa. Kahdesta budjettiylimääräisestä länsimaasta toinen, Saksa, on uppoutunut oman maansa itäisten osien jälleenrakentamiseen, kun taas toiselta, Japanilta, puuttuu voimakas poliittinen kiinnostus Itä-Euroopan avustusoperaatioon liittymiseen. Kaikki muut suuret läntiset maat painiskelevat omien budjettivajeidensa kimpussa.

Taloudellisten rajoitusten lisäksi sisäiset ristiriidat vähentävät Itä-Eurooppaan kohdistuvan läntisen politiikan tehokkuutta. Länsi haluaa edistää demokratiaa ja markkinataloutta, mutta ennen kaikkea se tahtoo ylläpitää poliittista vakautta: nämä tavoitteet eivät välttämättä ole yhteensopivia, ainakaan lyhyellä tähtämellä. Länsi julistaa tukevansa kansallisen itsemääräämisoikeuden periaatetta, mutta se haluaa myös ylläpitää vallitsevia valtiorakenteita. Tavoitteiden ristiriitaisuus on ilmiselvää.

Jugoslavian kriisi on tuonut esiin läntisten asenteiden kaksiselitteisyyden. Erimielisyydet EY:n sisällä ovat haitanneet Yhteisön yrityksiä rauhoittaa tilannetta. Useat eri tekijät näyttävät motivoineen niitä, jotka ovat pitäneet Jugoslavian liittovaltiorakenteen varjelemista kansallisen itsemääräämisoikeuden periaatteen kunnioittamista tärkeämpänä. Eräät hallitukset haluavat olla yllyttämättä oman maansa separatistiliikkeitä; atavistinen Saksan laajentumispyrkimysten pelko on myös ollut yksi osatekijä. Mutta halu muodostaa ennakkotapaus, jota voitaisiin soveltaa Neuvostoliittoon, on selvästi ollut voimakas vaikutin. Tämä tekijä ei ole enää ajankohtainen. Päinvastoin, Neuvostoliiton hajoamisesta todennäköisesti muodostuu ennakkotapaus Jugoslavialle.

Jälleen kerran Länsi yllättyi. Meidän kaikkien olisi pitänyt lukea uudestaan Jacob Burckhardtin, suuren sveitsiläisen historiantutkijan, 120 vuoden takaisia kirjoituksia. Baselissa pitämässään historiantutkimuksen luonnetta käsitelleissä luennoinsa hän osoitti, että kriisit kypsyvät hitaasti mutta räjähtävät sitten yhtäkkiä esiin:

»Kun aika on kypsä, tartunta leviää sähköisellä nopeudella yli tuhansien kilometrien ja ihmisryhmien, jotka muulloin tuskin tietävät toinen toistensa olemassaolosta. . . . Yhtäkkiä jokainen on samaa mieltä ainoastaan tärkeältä tuntuvasta asiasta, olkoonkin, että yksimielisyys saattaa rajoittaa epämääräiseen »asioiden täytyy muuttua» -tunteeseen. Lopulta kaikki, jotka haluavat muuttaa tilanteen erilaiseksi kuin se oli, liittyvät mukaan. . . . Yhtäkkiä tapahtumien vauhti kiihtyy hirvittävästi; kehityskulku, joka muulloin saattaisi kestää

vuosisatoja, näyttää lipuvan ohi aaveen lailla ja saavuttavan loppupisteensä muutamassa kuukaudessa tai viikossa.» (Kiitän Tohtori Ernst Kuxia tästä viitteestä Burckhardtin.)

Elokuun kaappausyritys Moskovassa oli sellainen räjähdys, josta Burckhardt puhui. Se aiheutti ketjureaktion, joka on tehnyt lopun *perestroika*-ta, yrityksestä saada sosialistinen järjestelmä toimimaan tehokkaammin, ja aloittanut todellisen vallankumouksen, jonka tavoitteena on ihmisten vapauttaminen kommunistihallinnosta. Vallankaappajat väittivät olevansa isänmaanystäviä ja haluavansa pelastaa maansa moraalista rappiosta ja nöyryyttävästä riippuvaisuudesta ulkovalloista, mutta oli aivan selvää että heidän ainoa todellinen tavoitteensa oli pelastaa maineensa menettäneen puolue-eliitin, *nomenklaturan*, valta ja etuoikeudet. Yhtäkkiä jokainen oli samaa mieltä siitä, että »asioiden täytyy muuttua».

Taaksepäin katsottaessa näkyy selvästi, että vallankaappajat tekivät uudistajille kallisarvoisen palveluksen. Niin kauan kuin kaappausyritystä ei ollut tapahtunut, kovan linjan miesten vastahyökkäyksen mahdollisuus ruokki epäilyksiä uudistusten elinkelpoisuudesta. Uudistajat ovat nyt osoittaneet kykenevänsä torjumaan vastahyökkäyksen, ja muun maailman on helpompi uskoa heidän vakuutuksiaan muutosprosessin peruuttamattomuudesta.

On kuitenkin myönnettävä, että joukko pelottavia esteitä tukkii edelleen demokratian ja markkinatalouden tietä entisen Neuvostoliiton valtavalta alueella. Vaikkakin eri tasavallat nyt yrittävät lujittaa poliittisen itsenäisyyden vaatimuksiaan, niitä sitovat edelleen yhteen stalinistisen taloudellisen integraation julmat tosiasiat sekä yli sadan eri kansallisuusryhmän jakaantuminen yli tasavaltotojen rajojen. Markkinatalouden kasvu tulee olemaan hidasta ja epätasaista. Muutosta ei voida saavuttaa viidessä sadassa päivässä eikä edes viidessä tuhannessa. Leonid Abalkinin, entisen varaministerin ja johtavan neuvostoliittolaisen ekonomistin, sanoja lainatakseni, toimivan markkinatalouden kehittyminen vaatii 30 vuotta ja uuden sukupolven. Alikehittyneissä Aasian tasavalloissa aikaa kuluu todennäköisesti paljon enemmän.

James Billington, venäläiseen kulttuuriin erikoistunut yhdysvaltalainen historiantutkija, on huomauttanut, että »venäläiset ovat toistuvasti yrittäneet hankkia itselleen toisten sivilisaatioiden saavutuksia ilman väliin tulevaa hitaan kasvun ja sisäisen ymmärryksen prosessia.» Päteekö tämä huomio nyt demokratiaan ja markkinatalouteen?

Murskaako painava venäläinen perinne, joka hylkää läntiset arvot moraalisesti alempiarvoisina tai venäläisen mentaliteetin kanssa yhteensopimattomina, jälleen kerran yritykset integroida Venäjä ja muut entisen Neuvostoliiton osat Eurooppaan.

Modernisoijien ja traditionalistien välinen konflikti ei suinkaan ole ohi. Dostojevskin Suurinkviisittorin henki — yritys pelastaa ihmiset vapauden »sietämättömästä painolastista» — ei ole kuollut. Emme kuitenkaan voi pitää itsestään selvänä, että muun maailman muutoksesta huolimatta Venäjä ei voisi muuttua. Samat voimat, jotka ovat muuttaneet Länsi-Eurooppaa viime vuosikymmenien aikana — koulutus, teollistuminen, urbanisoituminen, tieto- ja liikenneyhteydet — toimivat myös Neuvostoliitossa. Maan avautuminen ulkopuolisille vaikutteille tulee nopeuttamaan muutosta.

Neuvostoliiton nopea hajoaminen elokuun epäonnistuneen kaappausyrityksen jälkeen tuottaa muulle Euroopalle joukon uusia ja polttavia ongelmia. Luotettavan vartijan löytäminen Neuvostoliiton ydinasevarastolle on vain yksi niistä. Hallitukset ovat kiirehtineet tunnustamaan kolmen Baltian maan itsenäisyyden, mutta miten käy Ukrainan, yli 50 miljoonan ihmisen kansakunnan, joka oli itsenäinen lyhyen hetken ensimmäisen maailmansodan jälkeen? Tuleeko Moldovasta erillinen itsenäinen valtio vai liittykö se Romaniaan? Armenia, Gruusia ja Azerbaizan vaativat myös tunnustusta. YK tulee kohtaamaan monimutkaisia rakenteellisia ongelmia. ETYK joutuu päättämään, kuinka kauas Aasiaan Eurooppa ulottuu. Euroopan Neuvoston pitää seuloa uusia demokratia-kandidaatteja. Kaikki läntiset hallitukset joutuvat tekemään vaikeita taloudellisten palvelusten jakoa koskevia päätöksiä.

Tällaisessa kuohunnan ja epävarmuuden tilassa uusi eurooppalainen järjestelmä sanan varsinaisessa merkityksessä voi kehittyä vain vähitellen.

NATO on edelleen perimmäinen suoja yhä epätodennäköisempää Venäjän ja Lännen välistä ydinasekonfliktia vastaan, mutta Yhdysvaltain johtaman sotilaallisen liittoutuman tehtävät tulevat selvästi olemaan rajalliset parhaillaan kehittymässä olevassa uudessa Euroopassa. Perinteistä sotilaallista kollektiivisen turvallisuuden käsitettä tulee modernisoida, jotta se vastaisi yhä pidemmälle integroituvan järjestelmän vaatimuksia.

ETYK on yksi askel tähän suuntaan. Se ei ole yhtä heikko kuin julkisuudessa usein väitetään. Se voi käyttää diplomaattista painostusta rikkomuksiin syyllistynyttä jäsenmaata vastaan tai — mikä

on tärkeämpää — tuoda yleisesti hyväksytyjen käyttäytymissääntöjen loukkaukset julkisuuteen. Tämä viimeksi mainittu sanktio on yhä tehokkaampi tämän päivän maailmassa.

Mutta tämä ei selvästikään vielä riitä. NATON sotilaallista suojaa ja ETYKin diplomaattisia palveluksia täydentämään tarvitaan Euroopan Yhteisön taloudellista voimaa. Ajatus uudesta eurooppalaisesta järjestelmästä voi saada todellista sisältöä vain EY:n viitekehyksen sisällä.

Tähän mennessä EY:n vastaus Itä-Euroopan epätoivoisen taloudellisen tilanteen ja poliittisen kaaoksen synnyttämään haasteeseen on ollut horjuva. EY ei ole vielä kehittänyt johdonmukaista pitkän tähtäimen politiikkaa uusien jäsenten hyväksymisen suhteen. Intellektuaalisella ja tunteellisella tasolla Brysselin komissio on edelleen länsieurooppalainen instituutio. Se on syventynyt nykyisen Yhteisön kehittämiseen poliittiseksi ja taloudelliseksi unioniksi. Tavallaan EY jopa näyttää olevan luomassa »Länsi-Euroopan Linnaketta», jonka tarkoituksena on suojella jäseniään idästä tulevaa äkillistä halpojen tavaroiden ja halvan työvoiman tulvaa vastaan.

Ristiriitaiset kansalliset intressit ovat estäneet EY:tä päättämästä kahden integraatiovaihtoehdon — syventämisen ja laajentamisen — välillä. Tuleeko nykyisten jäsenten välisen integraation syventyä ennen kuin uusia jäseniä voidaan hyväksyä? Estääkö syventyminen käytännössä laajentamisen mahdollisuuden muilta paitsi muutamalta EFTA-maalta, jotka ovat tarpeeksi kypsiä liittymään poliittiseen ja taloudelliseen unioniin? Vai heikentäisikö laajentuminen EY:n yhteenkuuluvuutta niin paljon, että tähänastisen yhdentymisen saavutukset vaarantuisivat?

Syvemmillä tasolla tämä kysymys johtaa takaisin ikivanhaan kahtiajakoon yleisen ja ainutlaatuisen välillä. Yhtäällä ovat kaikkien kansojen yhteiset arvot ja intressit ja toisaalla kansoja toisistaan erottavat itsepäiset tosiasiat. Itä-Euroopan vallankumoukset ovat jälleen kerran osoittaneet, että kansakunnat haluavat molempia: ne haluavat sekä kuulua laajempaan yhteisöön että ylläpitää omia erillisiä identiteettejään. Tämä havainto pätee myös lännessä.

Tämän hetken ongelma on mielestäni se, että integraation jatkuva eteneminen joutuu yhä enenevässä määrin ristiriitaan syvien kansallisten ja muiden lojaliteettien kanssa; integraatio uhkaa heikentää perinteisiä rakenteita ja niille perustuvaa vakautta. Länsi-Euroopassa vallitseva yleinen mielipide pitää kansallisuusaatetta vanhentuneena

na ja taantumuksellisena ilmiönä, vakauden vihollisena. Kieltämättä näkyvissä on selviä esimerkkejä aggressiivisesta nationalismista, joka uhkaa muiden kansojen turvallisuutta. Mutta voidaan myös väittää, että oikeutettujen kansallisten pyrkimysten tukahduttaminen on aiheuttanut suuren osan Euroopassa tällä hetkellä vallitsevasta epävakaudesta. Nationalismi on edelleen vahva voi-

ma, joka pystyy loihtimaan esiin yhteiskuntien sujuvalle toiminnalle välttämätöntä uskollisuutta ja solidaarisuutta. Uusi eurooppalainen järjestelmä ei voi saavuttaa ja ylläpitää vakautta, ellei se ota huomioon nationalismin realiteetteja. Uuden järjestelmän tulee edistää idän ja lännen välistä integraatiota, mutta sen pitää myös hyväksyä integraation rajat.